

Recensies

Bryce Lyon, *Henri Pirenne. A biographical and intellectual study* (Gent: E. Story, 1974, 477 blz.; met 'Preface' door F. L. Ganshof).

Niemand kan er maar een ogenblik aan twijfelen dat Henri Pirenne reeds tijdens zijn leven was opgenomen in het pantheon van de allergrootste historici van de Westerse wereld en in België zelfs in de galerij van nationale beroemdheden zonder meer. Weinig historici, weinig geleerden kunnen bogen op een legende en een cultus zoals die door zijn leerlingen aan de volgende generatie zijn overgeleverd. Nog steeds worden zijn werken aangeprezen als het vertrekpunt van elke studie en van elk onderzoek op drie kerndomeinen van de Europese geschiedenis. Zijn monumentale *Geschiedenis van België* behoudt ondanks latere, vaak gemeenschappelijke syntheseswerken haar fascinatie van een doordachte visie en soliede beschrijving over de oorsprong van de Belgische staat. Zijn interpretatie van het ontstaan en het karakter der middeleeuwse steden, in tal van geschriften neergelegd, is een schoolvoorbeeld van een globale verklaringshypothese, die voor velen nog steeds geldt als een onbetwiste verworvenheid der historische wetenschap. Zijn beroemde stelling over het einde der Oudheid, in zijn volledigste vorm uitgeschreven in zijn *Mahomet et Charlemagne*, is een voortdurende uitdaging en prikkeling tot onderzoek en bezinning voor een ganse schare van historici.

Veel opstellen en geschriften werden reeds aan de Gentse meester en zijn werk gewijd, maar geen kan bogen op de uitvoerigheid en de volledigheid van voorliggend boek van de Amerikaanse mediëvist Lyon, die zelfs details als de '*pot de nuit* humbly hidden' onder het bedje van Lucien Pirenne niet onvermeld voorbijgaat! Deze biografie steunt op een indrukwekkende documentatie van onuitgegeven papieren in de meest verscheiden depots en op talrijke publicaties waaronder die van Lyon zelf een voorname plaats innemen.

Ofschoon de auteur Pirenne niet persoonlijk heeft gekend, is hij, zoals hij in het voorwoord verklapt, reeds als student onder de indruk gekomen van diens persoonlijkheid bij het lezen van zijn oeuvre en van de echo's die het heeft verwekt. Daarbij komt dat hij zich, als zo velen, ergens de 'geestelijke kleinzoon' van de grote geleerde moet voelen, vermits B. Lyon inderdaad de leerling was van C. Stephenson, een van Pirenne's Amerikaanse studenten. 'Aimer son sujet aide à le mieux connaitre', placht Pirenne te zeggen. Voor een biograaf houdt al te grote liefde voor zijn held echter vaak het risico in, niet 'sine studio' te kunnen schrijven. Prof. Lyon is aan dit gevaar slechts ter nauwer nood ontkomen. Het wil ons voorkomen dat zijn beoordeling over de blijvende waarde en de definitieve resultaten van Pirenne's werk, die hij in een laatste hoofdstuk bij wijze van besluit neerlegt, in de ogen van meer dan een, toch wel wat te positief is uitgevallen en hij de uitgebrachte kritieken en voorgestelde nuances wat te veel afwijst. Vlamingen zullen het ook moeilijk nemen dat de auteur de houding van Pirenne tegenover de Vlaamse Beweging en de strijd voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit niet alleen

RECENSIES

tracht te begrijpen, zoals het een objectief historicus past, maar daarbij ook moeilijk zijn persoonlijke instemming daarmee (349 bv.) kan verhelen. Het zal wel juist zijn wat B. Lyon vertelt over Lucien Pirenne, een strenge, zuinige vader die zijn zoon in een bepaalde richting wil sturen, over een gevoelige en vrome moeder en over de vroegrijpe knaap, die reeds op zijn dertiende jaar briljante opstellen schreef, waarin de auteur reeds diens latere stijl als historicus met een hang naar het stellen van diepzinnige vragen kan herkennen. Het roept alleen zo vervelend sterk bepaalde gemeenplaatsen op uit middeleeuwse heiligenlevens! Zou de grote geleerde geen kleine kanten hebben gehad? Graag hadden wij hier de mening gehoord van Belgische historici als L. Verriest die gemeend hadden het op bepaalde punten met de Gentse hoogleraar oneens te mogen zijn. De schijn van hagiografie die hier en daar deze biografie overvalt, houdt wellicht verband met het feit dat Lyon voor een zeer aanzienlijk deel van zijn documentatie aangewezen was op de persoonlijke papieren van Pirenne en op brieven, huidetoespraken en gedenkschriften van zijn vrienden en leerlingen. Het nadeel van dit soort bronnen weegt natuurlijk niet op tegen de enorme voordelen die zij bieden vermits zij de grote geleerde als vriend, als meester en als docent van zo nabij laten benaderen.

De auteur schrijft met zo veel animo over zijn held dat hier en daar zijn pen wel eens is uitgegleden. Blz. 2 laat hij tot tweemaal toe Leopold I († 1865) overlijden in 1862. Blz. 3 spreekt over de economische crisis van 1884, maar bedoelt allicht 1873. Blz. 8: lees: Reusens in plaats van Reussens. Blz. 51: Pirenne zou een lezing gehouden hebben over de lakennijverheid in Holland voor het jaar 1000. Het lijkt ons waarschijnlijk dat de auteur hier een uitdrukking van Pirenne ('Pays-Bas?') slecht vertaald moet hebben, tenzij hij gewoon Friesland bedoelde te schrijven. Tot driemaal toe heeft Lyon het over Lampens (247 en 249), waar het duidelijk gaat over de Gentse schepen Lammens. Blz. 208 is er sprake van generaal von 'Beseler', een drukfout voor Bessier? Blz. 427 wordt in de titel van het bekende boek van Bloch het woordje 'rurale' vergeten. Bij herhaling (373, 430 n. 23, 435, 436) heeft de auteur het over 'Les Annales'. Hier moet zijn te grote vertrouwdheid met dat tijdschrift hem parten hebben gespeeld, want de redacteuren ervan waren bescheiden genoeg om in de titel het bepalend lidwoord niet te gebruiken. Tenslotte had een nauwkeuriger nalezen van de drukproeven voorkomen dat een dertigtal taalfouten de Franse citaten ontsieren.

Wat betreft de inhoud is het te betreuren dat de wording van een Belgische geschiedschrijving niet beter werd geschilderd door enerzijds de onmacht van velen als Des Roches tot David te beklemtonen, voor wie de middeleeuwse geschiedenis van het latere België bestond uit het naast elkaar stellen van de geschiedenis der afzonderlijke gewesten, en door anderzijds aan te tonen wat Pirenne's visie dankt aan auteurs als Moke, Juste en Warnkoenig. Speciaal de inleiding op de Belgische geschiedenis van Moke klinkt als het programma dat hijzelf niet heeft kunnen waarmaken, maar dat Pirenne in opvallend analoge bewoordingen heeft hernomen in zijn eigen voorwoord en op schitterende wijze heeft uitgewerkt. Wellicht had ook nog meer beklemtoond mogen worden hoe Pirenne's geschiedschrijving, ten dele in navolging van Lamprecht, de aanzet is geweest tot de globale geschiedschrijving die alle aspecten van het maatschappelijk gebeuren omvat en met elkaar in verband brengt en tot tal van andere opvattingen en visies over de historie die door Bloch en Febvre en hun *Annales* zijn uitgebouwd. De sterke weerklank die hun ideeën in België hebben gevonden danken zij aan de wegbereider die Pirenne hier voor hen is geweest.

Misschien meer nog dan Pirenne's oud-leerlingen, zullen de jongere generaties de auteur dankbaar zijn voor de gedetailleerde biografie van een grootmeester in het vak, die nog

lang een voorbeeld zal blijven voor zijn evenwichtige aandacht voor individu en massa, voor een synthetische visie en een gefundeerd detailonderzoek.

R. van Uytven

A. Uyttebrouck, *Le gouvernement du duché de Brabant au bas moyen age (1355-1430)* (Université Libre de Bruxelles. Faculté de Philosophie et Lettres LIX; 2 dln, Brussel: Editions de l'Université de Bruxelles, 1975, 973 blz.).

Onder de talrijke studies die de leerlingen van Prof. Bonenfant aan de Brabantse institutionele geschiedenis hebben gewijd, ontbrak nog steeds een monografie over de hertogelijke raad zelf. De Brusselse hoogleraar heeft de opvulling van deze lacune niet mogen beleven. Het voorliggend werk is echter veel meer dan dat geworden, daar de auteur om de rol en de betekenis van de hertogelijke raad te omschrijven een groots triptiek heeft opgehangen van alle centrale organen die in het hertogdom betrokken waren bij de uitoefening van de macht: de hertog zelf en de theoretische en historische fundering van het gezag dat hij in de onderscheiden gebieden die samen zijn territorium vormen, uitoefent; de vorstelijke omgeving met daarin de verschillende instanties die zich uit de 'curia' hebben geïndividualiseerd en waaronder de hertogelijke raad natuurlijk de ereplaats inneemt; de vertegenwoordigende lichamen van het land, de drie Staten, die de hertogelijke macht beperken of soms usurperen. Het uitdijen van het onderzoek buiten, het oorspronkelijk studieobject, de hertogelijke raad, heeft het werk een zekere onevenwichtigheid gegeven, meent de auteur, die zich verontschuldigt omdat hij op die zijgebieden niet altijd even diep en uitvoerig is kunnen ingaan en originele bevindingen kan voorleggen. In zijn besluit onderlijnt hij nogmaals dat zijn studie zou moeten worden voortgezet door een inventaris en studie van de Brabantse lenen en van de lokale machtsorganen zodat men het politieke landschap van Brabant nauwkeurig in kaart zou kunnen brengen. Ook zou, steeds volgens de auteur, de notie van baron of baanderheer nader moeten gespecificeerd worden en de werking van de Brabantse staten nog diepgaander worden bestudeerd. Onder de prioriteiten die de Brabantse historici zich na dit rijke boek nog moeten stellen blijven ons inziens ook een diepgaande studie van de Brabantse adel en zijn verhouding tot de burgerij, een onderwerp waarvoor dit boek als het ware het basismateriaal reeds voor een deel heeft samengebracht. Dit alles kan en mag men van deze monografie inderdaad niet verlangen, maar daarentegen hadden wij wel een meer expliciete behandeling verwacht van het probleem administratieve hoofdstad-vorstelijke residentie, van de verhouding hertogelijke raad - Raad van Kortenberg, van het taalgebruik in de raad en de administratie, en van de politieke of andere facties in de raad, aan het hof en in het land.

Het ingestelde bronnen- en literatuuronderzoek, waarin de voorstudies van de auteur een meer dan eervolle plaats innemen, is bijzonder uitvoerig en grondig. De afwezigheid van abdijarchieven, buiten deze bewaard op het rijksarchief, en van het stadsarchief van het weliswaar niet-Brabantse Mechelen, dat voor de voorgaande periode zo buitengewoon belangrijk is gebleken, valt echter op. De beschrijving van de Brabantse instellingen is niet vervallen in het opstellen van dorre en normatieve schema's van allerlei bestuursorganen; steeds speurt de auteur naar de evolutie van de concrete werkelijkheid en naar de mensen die de instellingen belichamen. De enorme massa 'mensenmateriaal' die werd verwerkt, heeft de auteur in zijn tweede deel in overzichtelijke lijsten en tabellen uitgesteld. De biografische nota's van 285 hertogelijke raadslieden zal een dankbare mijn